

Kønsinklusionsmarkering og kontrasten mellem leksikalske og grammatiske ord

Barthe Bloom & Kasper Boye

Abstract

In German, gender inclusion markers are increasingly being used to neutralize masculine-feminine distinctions, as in *Lehrer*in*. These markers are not yet established, though, and there is variation between presence and absence of them in contexts where they are possible. We hypothesize that this variation is influenced by attentional factors. Attention is central to Boye and Harder's (2012) theory of the lexical-grammatical contrast according to which lexical elements have the potential to be attentionally foregrounded, while grammatical elements are backgrounded by convention. This theory motivates the hypothesis that the proportion of words with gender inclusion markers is higher among lexical words than grammatical words. This hypothesis is tested on data from the *Gegenwartskorpora*.

Nøgleord

køn, genus, sexus, grammatik, opmærksomhed

1. Indledning

Tysk har en gennemgribende genussondring mellem femininum (*die Frau*), maskulinum (*der Mann*) og neutrum (*das Kind*) i nominalsystemet. Der er desuden en separat, men relateret og ret udbredt sexussondring mellem hankøn (*Lehrer*) og hunkøn (*Lehrerin*) i appellativer, der betegner roller (herunder stillinger), som kan indtages af personer. Det forlener bestræbelserne på kønsinkluderende sprog (herefter *KIS*) med særlige udfordringer. En ret ny bestræbelse er forsøget på at indføre kønsinkluderende markører (herefter *KIM'er*) (Waldendorf 2024; Ochs & Rüdiger 2025). Asterisker, koloner, understregede mellemrum, skråstreger og versaler konkurre-

rer f.eks. som KIM'er i skriftsproget om at neutralisere både sondringen mellem hankønsformer som *Lehrer* og hunkønsformer som *Lehrerin* (1) og sondringen mellem maskulinumsformer som *ein* og femininumsformer som *eine* (2).

(1) *LehrerIn, Lehrer*inn, Lehrer:innen, Lehrer_innen, Lehrer/innen, Lehrer(in),*

(2) *ein*e, ein:e, ein_e, ein/e, ein(e).*

Der er forsøg på at indføre tilsvarende KIM'er i det talte sprog. Her anvendes glottalt lukke, forlængelse af /i/, pause eller accentskift (Mooshammer & Belz 2024). Men i det talte sprog lader KIM'er til at være langt fra så udbredte som i det skrevne (Kentner 2025).

Som den store udtryksvariation vidner om, er der endnu langt fra tale om etablerede konventioner. Det varierer derfor også, om KIM'er overhovedet bliver anvendt. Der er m.a.o. variation mellem tilstedeværelse og fravær af KIM'er i de kontekster, hvor de er mulige. Da KIM-produktionen selvsagt kræver en ekstra indsats af sprogbrugeren, ligger den formodning lige for, at variationen mellem tilstedeværelse og fravær påvirkes af opmærksomhed. Man kan forestille sig, at sprogbrugeren er mere tilbøjelig til at anvende KIM'er i ord, der er opmærksomhedsmæssig forgrund, end i ord, der er baggrund. Eller m.a.o.: Sprogbrugeren er mindre tilbøjelig til at gøre den ekstra indsats, det kræver at producere KIM'er, når der er tale om ord, der er opmærksomhedsmæssig baggrund.

Ifølge den teori om forskellen på leksikalske og grammatiske elementer, der blev fremlagt i Boye & Harder (2012), har forskellen på leksikalske og grammatiske elementer netop at gøre med opmærksomhed: Mens leksikalske elementer (f.eks. fuldverber og substantiver) har potentialet til at være opmærksomhedsmæssig forgrund, er grammatiske elementer (f.eks. hjælpeverber og partikler) pr. konvention baggrund. I lyset af denne teori kan formodningen ovenfor udmøntes i følgende hypotese.

Hypotese

Blandt leksikalske elementer er der en større andel forekomster med KIM end blandt grammatiske elementer.

I denne artikel afrapporterer vi en efterprøvning af denne hypotese på data fra de frit tilgængelige Gegenwartskorpora i det tyske DWDS-korpus

(<https://www.dwds.de/d/korpora>). Efterprøvningen tager udgangspunkt i en rent deskriptiv undersøgelse, der har til formål at danne grundlag for udvælgelsen af ord og KIM-type. I denne eksplorative undersøgelse ignorerer vi substantiver og adjektiver, fordi disse (i reglen) kun kan være leksikalske, og inddrager kun relativsætningsmarkører (f.eks. *der*), artikler (f.eks. *ein*), kvantorer (f.eks. *manch*), numeraler (f.eks. *ein*) samt resumptive, possessive, demonstrative og interrogative pronomener, der anvendes i nominaler, der beskriver roller, personer kan have. På baggrund af denne undersøgelse udvælger vi varianter af ordet *ein* ‘en’ til den egentlige hypoteseefterprøvning. Vi argumenterer for, at den numerale variant og den pronominale variant af *ein* er leksikalske, mens artiklen er grammatisk, og vi sammenligner så andelen af KIM-mærkede forekomster af leksikalsk *ein* (dvs. numeralet eller pronomenet) med andelen af KIM-mærkede forekomster af grammatisk *ein* (dvs. artiklen).

Artiklen er bygget op som følger. I afsnit 2 giver vi et kort overblik over tysk genus og sexus samt en kort indføring i bestræbelserne på at indføre KIS i tysk. I afsnit 3 giver vi en ligeledes kort introduktion til den ovenfornævnte teori om forskellen på leksikalske og grammatiske elementer. Afsnit 4 beskriver vores data og undersøgelsesmetoder, og afsnit 5 resultaterne af først vores deskriptive undersøgelse og derpå den egentlige hypoteseefterprøvning, der fokuserer på *ein*. Afsnit 6 er en kort sammenfatning.

2. Genus, sexus og kønsinklusionsmarkering i tysk

Tysk har som sagt en gennemgribende genussondring. Der skelnes i nominalsystemet mellem tre grammatiske køn: femininum (*die Frau*), maskulinum (*der Mann*) og neutrum (*das Kind*). Sondringen viser sig obligatorisk i singularis i kongruens med attributive adjektiver og med substantivernes determinativer, som det er illustreret i tabel 1 for den bestemte artikels vedkommende og i tabel 2 for den ubestemtes vedkommende. Bemærk, at der er en del neutraliseringer.

	Maskulinum	Femininum	Neutrum	Pluralis
Nominativ	der	die	das	die
Akkusativ	den	die	das	die
Genitiv	des	der	des	der
Dativ	dem	der	dem	den

Tabel 1: Den bestemte artikel i tysk

	Maskulinum	Femininum	Neutrum
Nominativ	ein	eine	ein
Akkusativ	einen	eine	ein
Genitiv	eines	einer	eines
Dativ	einem	einer	einem

Tabel 2: Den ubestemte artikel i tysk

Hvad sexus angår, er der en stærk tendens til, at hunkønsreferenter får feminin genus, mens hankønsreferenter får maskulin genus (f.eks. Diewald & Nüblin 2022). Det hedder således f.eks. *der Lehrer* ‘læreren’, hvis læreren er hankøn, og *die Lehrerin* ‘lærerinden’, hvis hun er hunkøn. Som disse eksempler også illustrerer, kan man anvende kønsspecifikke afledningsender som *-in* for at markere, at et substantiv har en kvindelig referent (Köpcke & Zubin 1983: 482–483). Der er undtagelser til den nævnte sammenhæng mellem genus og sexus. F.eks. har *das Mädchen* ‘pigen’ kvindelig referent, men i henseende til genus er det neutrum.

Der har siden begyndelsen af 1980’erne i stigende grad været bestræbelser på at indføre kønsneutralt sprog i tysk (Pfalzgraf 2024: 186). Bestræbelserne blev indledt med en eksplicit inddragelse af kvindelige referenter, dvs. en anvendelse af femininumsformer i stedet for eller side om side med maskulinumsformer. I de senere år er der blevet gjort forsøg på at bevæge sig ud over dikotomien mellem kvinde og mand.

Diewald (2026) inddeler det, hun kalder kønsretfærdige sprogstrategier, i tre kategorier: 1) specifikation, 2) neutralisering og 3) undgåelse. I nærværende artikel fokuserer vi på den første. Der findes flere måder at inkludere kvinder på sprogligt, f.eks. de fulde parformer (*Lehrer und Lehrerinnen*), skråstregen (*Lehrer/innen*), brugen af stort I (*LehrerInnen*) og anvendelsen af rundparenteser (*Lehrer(innen)*). Når det gælder inklusion af alle køn, er brugen af asterisken – den såkaldte ‘kønssjerne’ (*Lehrer*innen*) – den mest udbredt diskuterende, men også underscore, det såkaldte ”gender gap” (*Lehrer_innen*), eller kolon (*Lehrer:innen*) kan anvendes (Pfalzgraf 2024: 186; Waldendorf 2024: 362).

Brugen af fulde parformer synes efterhånden at være konventionaliseret og korrelerer ikke med bestemte holdninger til kønsinkluderende sprog (Zacharski 2024: 230). Der er større interpersonel variation, når det gælder brugen af andre former. Det gælder f.eks. I-varianten af kønsinkluderende markering. Den anses typisk for at høre til det binære kønsystem, men visse talere har modvilje mod den. Interessant nok falder

denne modvilje sammen med modviljen mod at bruge nogen form for ortografisk inkluderende markør snarere end med modviljen mod parformerne. Med andre ord overlapper de talere, der er villige til at bruge I-varianten, med dem, der er villige til at bruge kønstjerne, underscore eller kolon til at inkludere alle køn (Zacharski 2024), hvilket kan tyde på, at I-varianten og andre ortografiske KIM'er kategoriseres på lignende vis (se også Ochs & Rüdiger 2025: 56).

Mens kvindeinkluderende sprog er forholdsvis udbredt, er strategier, der også inkluderer andre køn, stadig ret sjældne i skriftsproget (Acke 2019; Krome 2021; Sökefeld 2021; Waldendorf 2024; Ochs & Rüdiger 2025). Waldendorf (2024: 360–361) argumenterer for, at dette skyldes tre faktorer: 1) Brugen af KIM'er er kognitivt udfordrende. 2) Ikke alle er positive over for brugen af kønsinkluderende sprog. Og 3) udtryksvariationen kan vanskeliggøre etableringen af en fælles forståelse mellem samtalepartnere. Hendes avisundersøgelse viser, at der fra 2010 og frem er sket en stigning i brugen af altinkluderende markører, men at der stadig er en høj grad af intra- og intertekstuel variation. Dette bekræftes af Ochs & Rüdiger (2025), som identificerer avisen *taz* som den primære drivkraft bag forandringen. De bekræfter endvidere, at de to mest almindelige udtryk er asterisken og kolonet, og de viser, at disse udtryk har vundet betydeligt frem siden 2019 (Ochs & Rüdiger 2025: 41–43).

Hvad angår KIM'er i talesprog, er det blevet foreslået, at de udtales som et glottalt lukke [ʔ] (Stefanowitsch 2018). Mooshammer & Belz (2024) undersøger udtalen af KIM'er på substantiver med fokus på suffikserne *-in* og *-innen*, hvor kønsinklusion ortografisk repræsenteres ved hjælp af et stort I, en asterisk, et kolon, en underscore, en skråstreg eller parenteser (f.eks. **Innen*, *innen*, *:innen*, *_innen*, */innen* eller *(innen)*). De finder, at størstedelen af ordene med en ortografisk KIM – ud over glottal aktivitet – også ofte realiseres som en forlængelse af /i/ eller af lukkelyden mellem substantivet og suffikset, eller som en trykforskydning.

KIM'er i form af asterisker eller andet er fortrinsvis blevet studeret i relation til substantiver og nominaliserede adjektiver med menneskelig reference (3) (f.eks. Waldendorf 2024; Ochs & Rüdiger 2025). Men KIM'er kan også anvendes i forbindelse med pronominer (4) og – som nævnt – determinativer (5).

- (3) *Die Autor*innen* (DWDS, 2022-10-31)
'Forfatterne'

- (4) *Jede*r ist das in der ein oder anderen Weise.* (DWDS, 2012-12-18)
‘Enhver er det på den ene eller anden måde.’
- (5) *Um noch heute ein_e Pirat_in zu werden.* (DWDS, 2008-11-25)
‘For at blive pirat allerede i dag.’

I nærværende artikel fokuserer vi netop på disse ret oversete anvendelser.

Som sagt er der endnu langt fra tale om etablerede konventioner. Der er stadig en lang række kandidater til positionen som kanonisk KIM, og det varierer, om KIM'er overhovedet bliver anvendt (jf. Waldendorf 2024: 358). En afgørende faktor i denne variation er naturligvis talerens holdning til kønsinklusion (Zacharski 2024).

3. Grammatiske vs. leksikalske elementer

Vores centrale hypotese (se afsnit 1) er forankret i den teori om forskellen på leksikalske og grammatiske elementer, der blev fremlagt i Boye & Harder 2012 (se også f.eks. Boye 2023, 2024). I overensstemmelse med den teori kan forskellen forstås som en løsning på et problem, der opstod, da vores forfædre begyndte at producere komplekse betydninger og tegn, nemlig problemet med at prioritere processeringsressourcer. Det er netop denne prioritering, opmærksomhed handler om (f.eks. Mole 2021). Kontrasten mellem leksikon og grammatik kan derfor forstås som et middel til at koordinere opmærksomhed mellem taler og lytter på dele af komplekse ytringer. Mens leksikalske elementer – afhængigt af konteksten – enten kan være opmærksomhedsmæssigt forgrundede eller baggrundede, er grammatiske elementer konventionelt opmærksomhedsmæssigt baggrundede (og dermed entrenched med denne status). Sammenlign for eksempel adjektivet i (6) og artiklen i (7).

- (6) *Big elephants.*
- (7) *An elephant.*

Adjektivet kan i visse kontekster være baggrundet, f.eks. hvis (6) bruges til at udpege en gruppe elefanter blandt andre store dyr. Men det, der definerer adjektivet som et leksikalsk element, er, at det har potentiale til at blive forgrundet, som f.eks. i en kontekst, hvor (6) bruges til at skelne en gruppe store elefanter fra en gruppe små. I modsætning hertil

kan artiklen i (7) aldrig forgrundes, bortset fra i metasproglige kontekster som *AN elephant*, not *THE elephant*. Den er baggrundet pr. konvention. Beherskelse af det engelske sprog omfatter viden om, at artikler repræsenterer baggrundsinformation og derfor kun kræver overfladisk processing.

Denne teori har en række implikationer. For det første indebærer den korrekte forudsigelser om både sprogproduktion og sprogperception hos såvel neurotypiske personer som personer med agrammatisk afasi (f.eks. Michel Lange et al. 2017; Christensen et al. 2021; Boye et al. 2023). For det andet giver den en ligetil forklaring på den gamle observation, at grammatiske elementer kræver kombination med andre elementer: Baggrunds-elementer forudsætter en forgrund.

For det tredje – og det er vigtigt her – indebærer teorien et sæt diagnostiske kriterier (f.eks. Boye 2024). Definitionen af leksikalske elementer som elementer, der kan forgrundes, indebærer f.eks., at leksikalske elementer kan fokuseres og modificeres. I modsætning hertil følger det af definitionen af grammatiske elementer som konventionelt baggrundede, at disse ikke kan fokuseres eller modificeres. Ingen af disse kriterier er nye (f.eks. Bybee, Perkins & Pagliuca 1994; Keizer 2007). Det nye er, at de med den teori, der skitseres her, kan udledes teoretisk og er i et motiveret forhold til hinanden.

Kriterierne er underlagt sprog- og ordklassespecifikke begrænsninger, og de afhænger af sprog- og ordklassespecifikke midler til fokusering og modifikation. I engelsk fungerer de fleste fokuseringsmekanismer – kløvning, pseudo-kløvning og fokuspåvirkende partikler – f.eks. ikke under sætningskonstituentniveau.

Fokuskriteriet kan illustreres med kontrasten mellem (8) og (9).

(8) *It is that that I like.*

(9) **It is it that I like.*

(8) illustrerer, at det engelske pronomen *that* kan fokuseres vha. kløvning, hvilket viser, at dette pronomen er leksikalsk. Som det fremgår i (9), kan pronomenet *it* derimod ikke fokuseres vha. af kløvning, hvilket tyder på, at dette pronomen er grammatisk.

Modifikationskriteriet kan illustreres med kontrasten mellem (10) og (11).

(10) *I went by boat to visit Greenland.*

(11) *I am gonna visit Greenland by boat.*

I (10) må *by boat* læses som en modifikation af *go*, hvilket viser, at *go* er leksikalsk. I (11) kan *by boat* i modsætning hertil ikke læses som en modifikation af *gonna*, kun som en modifikation af *visit* – ja, faktisk findes der intet element, der kan bruges til at modificere *gonna*. Dette indikerer, at *gonna* er grammatisk.

Senere anvender vi disse kriterier til at klassificere forskellige varianter af tyske determinativer og pronomener. For nærværende vil vi blot minde om, hvordan vores hypotese er forankret i teorien ovenfor: Vi formoder, at den variation, der gælder brugen af KIM'er, bl.a. påvirkes af opmærksomhedsmæssige forhold, således at sprogbrugere er mere tilbøjelige til at anvende KIM'er i ord, der er opmærksomhedsmæssig forgrund, end i ord, der er baggrund. I lyset af teorien ovenfor indebærer det en hypotese om, at andelen af leksikalske ord med KIM'er er større end andelen af grammatiske ord med KIM'er. I resten af denne artikel afrapporterer vi en undersøgelse af denne hypotese.

4. Data og metode

Vores data stammer fra det tyske metakorpus *Gegenwartskorpora mit freiem Zugang*, som er tilgængeligt via *Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache* (<https://www.dwds.de/d/korpora>). Metakorpuset dækker perioden 1897–2022 og består for langt størstedelens vedkommende af skriftsprog. Men det dækker en række forskellige genrer, herunder blog-indlæg, dokumenter fra den tyske Bundestag og avisartikler.

Med dette datasæt som grundlag foretog vi som nævnt i afsnit 1 to undersøgelser: en hypoteseefterprøvende undersøgelse og en rent deskriptiv undersøgelse, der havde til formål at danne grundlag for udvælgelsen af ord og KIM-type til den hypoteseefterprøvende undersøgelse. I det følgende gennemgår vi disse to undersøgelser. Vi begynder med den deskriptive, fordi den danner udgangspunkt for den hypoteseefterprøvende.

4.1. Den deskriptive undersøgelse

I den deskriptive undersøgelse udelukkede vi fra begyndelsen substantiver og adjektiver, eftersom disse i reglen er leksikalske, og eftersom vi

er interesserede i forskellen på grammatiske og leksikalske elementer. Vi ignorerede således suffikser, der udelukkende kan bruges på leksikalske substantiver, såsom *-innen*, og inddrog kun artikler, interrogative pronomener, relativisatorer, resumptive pronomener, øvrige pronomener, numeraler, possessive determinativer og kvantorer (se nedenfor). KIM'er forefindes som omtalt i en række ortografiske varianter. I vores søgninger i det ovenfor omtalte korpus inkluderede vi hver af varianterne * (asterisk), _ (underscore) og : (kolon) i kombination med de forskellige mulige endelser. F.eks. fandt vi med søgestrengen */_r alle forekomster af endelsen *-_r* (som i *jede_r* 'enhver') og med søgestrengen */*r alle forekomster af endelsen *-*r* (som i *jede*r*).

Resultaterne blev gemt i csv-filer og efterfølgende samlet. Disse rå resultater indeholdt et stort antal KIM'er, men også en stor mængde falske fund. De falske fund udelukkede vi ved at fjerne dels ikke-KIM'er, hvor f.eks. sekvensen *_r* indgik som en del af en URL, dels nominalfraser, der kun havde en KIM på et adjektiv eller et substantiv. For at reducere datamængden og udelukke gentagelser, besluttede vi at nøjes med at inkludere én observation pr. tekst ("Bibl") i det endelige datasæt. Vi afgjorde, hvilken nominalfrase fra en given tekst der skulle inkluderes, ved at tilføje en kolonne med tilfældige tal til dataene og vælge rækken med den laveste værdi.

Det således rensede datasæt bestod af 358 KIM'er.

Som sagt udelukkede vi substantiver og adjektiver, og kun følgende ord er derfor belagt i vores datasæt: *der* 'den', *dieser* 'denne', *ein* 'en', *irgendein* 'en eller anden', *jeder* 'enhver', *kein* 'ingen', *manch* 'mangen', *uns* 'vores', *welcher* 'hvilken', *wer* 'hvem' og *zu* 'til' (i forbindelse med enklitisk artikel som i *zur*). Vi kodede hver af forekomsterne af disse ord som tilhørende en af følgende kategorier: artikler, interrogative pronomener, relativisatorer, resumptive pronomener, øvrige pronomener, numeraler, possessive determinativer og kvantorer, idet vi opererede med muligheden for forekomster, der ikke entydigt lod sig bestemme mht. kategori. For hver forekomst vedkommende noterede vi desuden udgivelsestidspunktet (kategoriseret i halvårtier) og genre.

Endelig fastlagde vi for hvert elements vedkommende, om det var grammatisk eller leksikalsk: Vha. de kriterier, der blev introduceret i afsnit 3, klassificerede vi artikler, relativisatorer og resumptive pronomener som grammatiske og numeraler, interrogativer, possessiver, øvrige pronomener og kvantorer som leksikalske (se også afsnit 4.2).

4.2. Efterprøvningen af hypotesen

Den anden undersøgelse er den centrale. Her gælder det efterprøvningen af den hypotese, der blev præsenteret i afsnit 1. Hypotesen gentages her.

Hypotese

Blandt leksikalske elementer er der en større andel forekomster med KIM end blandt grammatiske elementer.

I efterprøvningen af denne hypotese inddrog vi udelukkende varianter af ordet *ein*. Det er der flere grunde til. For det første indebærer det, at vi kunne holde udtrykkssiden konstant. For det andet har dette ord både leksikalske og grammatiske varianter (hvilket vi vil argumentere for lige nedenfor). Og for det tredje viste den deskriptive undersøgelse, at såvel de leksikalske som de grammatiske varianter forekom med en vis hyppighed (se afsnit 5.1).

Vi inddrog tre varianter af ordet *ein*: artiklen (12), numeralet (13) og pronomenet (14). Alle disse varianter er belagt med KIM.

- (12) *Du bist ein_e Extremist_in.* (DWDS, 2011-04-30)
 ‘Du er en extremist.’

- (13) *Zur Wahl stehen 17 Listen mit jeweils mind. 3 Kandidat_Innen. Du wählst eine_n Kandidat_In auf einer Liste.* (DWDS, 2011-01-17)
 ‘Der er 17 lister at vælge imellem, hver med mindst tre kandidater. Du vælger én kandidat på en liste’.

- (14) *was erwartet eine_n vor ort?*
 ‘Hvad kan man forvente på stedet?’ (DWDS, 2008-05-25)

Artiklen *ein* opfylder vores kriterier for at være grammatisk (jf. afsnit 3). Den kan ikke fokuseres uafhængigt, og den kan heller ikke modificeres eller adresseres. Man kan således godt sætte f.eks. *gerade* ‘netop’ foran *ein* som i (15), men *gerade* kan ikke læses som fokuserende *ein*, så længe *ein* ikke læses som numeralet, men som artiklen.

- (15) *Du hast gerade ein Auto.*
 ‘Du har netop en bil’.

I modsætning hertil er både numeralet *ein* og pronomenet *ein* leksikalske: De kan enten fokuseres, modificeres eller adresseres. Dette kan igen illustreres med (15): Hvis *ein* læses som numerale, kan *gerade* læses som fokuserende dette numerale.

Det samme argument for en kontrast mellem grammatisk og leksikalsk *ein* kan underbygges med autentiske eksempler fra vores datasæt. I (16) står fokuspartiklen *einfach* foran *ein*.

- (16) *Also für sie sind Sie einfach ein Fremder, der zufällig aussieht wie ihr Ehemann.* (DWDS 2013)
 ‘For hende er De bare en fremmed, som tilfældigvis ligner hendes ægtemand.’

Det er imidlertid ikke *ein*, der er fokuseret, men (*ein*) *Fremder* ‘fremmed’. Det viser igen, at artiklen *ein* ikke kan fokuseres selvstændigt. I (17) er det pronomenet *ein*, der er tale om. Det kan i modsætning til artiklen snildt fokuseres af *einfach*. Det er derfor klart leksikalsk.

- (17) *Was... Woher weiß ich, dass du nicht einfach einer bist, der nur vorgibt, mein Feen-Großvater zu sein?* (DWDS 2013)
 ‘Hvad ... hvordan kan jeg vide, at du ikke bare er én, der kun foregiver at være min fe-bedstefar?’

Det var ikke altid ligetil at skelne mellem talordet og artiklen. Vi klassificerede *ein* som et talord, når referentens ental blev fremhævet, som en artikel, hvis kun artikellæsningen var tilgængelig, og som en artikel eller et talord, hvis entalslæsningen kunne fremhæves, men artikellæsningen stadig var tilgængelig.

I testningen af vores hypotese tog vi udgangspunkt i de 86 forekomster af ordet *ein* med, som vi fandt i den deskriptive undersøgelse. Testningen kræver, at vi sammenligner de andele af hhv. leksikalske og grammatiske ord, der har KIM. Det kunne vi imidlertid i sagens natur ikke umiddelbart, så længe vores datasæt kun bestod af de 86 forekomster af *ein* med KIM. Vi var derfor nødt til at supplere med et datasæt bestående af ord uden KIM, således at vi kunne sammenligne fordelingerne af leksikalske og grammatiske ord i de to datasæt og ad denne omvej teste vores hypotese.

Ved siden af de 86 forekomster af *ein* med KIM indsamlede vi derfor forekomster af *ein* uden KIM, ligeledes fra *Gegenwartskorpora mit freiem Zugang*.

Vores søgning på *ein* inkluderede alle bøjninger af ordet og resulterede i 30.384.185 forekomster. Disse forekomster sorterede vi tilfældigt, hvorefter vi eksporterede de første 5000 træffere. Herfra udtog vi 86 forekomster – samme antal som antallet af ordet med KIM i vores datasæt – i R og klassificerede dem mht. kategori og mht., om de er grammatiske eller leksikalske (se ovenfor). Fordi denne stikprøve er så lille, udtog vi to stikprøver til, som hver ligeledes omfattede 86 forekomster (se nedenfor).

Vores endelige datasæt til efterprøvningen af hypotesen bestod altså af 86 forekomster af ordet *ein* med KIM og tre sæt à 86 forekomster af ordet uden KIM. Vores hypotese kunne så udmøntes i følgende forudsigelse om dette datasæt.

Forudsigelse

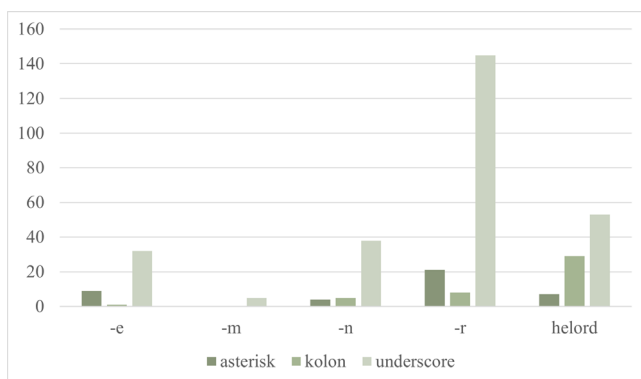
Der er en større andel af leksikalske (numerales eller pronominale) varianter af *ein* blandt forekomsterne af *ein* med KIM end blandt forekomsterne uden KIM.

5. Resultater

I det følgende gennemgår vi først resultaterne af den deskriptive undersøgelse (afsnit 5.1) og dernæst resultaterne af hypoteseefterprøvningen (afsnit 5.2).

5.1. Resultater af den deskriptive undersøgelse

Den deskriptive undersøgelse giver et indtryk af variationen i de tre undersøgte typer af KIM'er i vores datasæt: asterisk, kolon og underscore, i forbindelse med forskellige endelser: *-e*, *-m*, *-n*, *-r* samt gentagelse af hele ord. Variationen fremgår af figur 1.

Figur 1: KIM-typer i datasættet i forbindelse med forskellige endelser

Som det kan ses, har langt størstedelen af KIM'erne formen *_r*. Det er ikke overraskende, eftersom *-r* er forbundet med både maskulin nominativ og feminin genitiv og dativ. Det er mere interessant, at det i vores materiale ikke er kolon eller asterisk, der oftest anvendes som KIM, men underscore.

Hvad angår distributionen af KIM'er, så viser vores deskriptive undersøgelse helt overordnet, at KIM'er kan optræde både i leksikalske ord (18) og i grammatiske (19).

- (18) *Jaja, es kann halt nicht **jede_r** so schlau sein.*
 'Ja, ja, det er ikke alle og **enhver**, der kan være så smart.' (DWDS, 2006-11-20)
- (19) *So eine Politik kann niemand, **der_m** Menschenrechte am Herzen liegen, gut heißen (...).*
 'Sådan en politik kan ingen, der bekymrer sig om menneskerettigheder, sige god for (...).' (DWDS, 2013-07-19)

Men selv når de altså ikke optræder i substantiver og adjektiver (som vi ser bort fra i vores undersøgelser; jf. afsnit 4), findes KIM'er overvejende i leksikalske ord. Dette er illustreret i Figur 2. På x-aksen finder man det ord, som KIM'en optræder i. Lysegrøn farve angiver, at ordet har leksikalsk status, mens mørkegrøn angiver grammatisk status.

Figur 2: Strukturel status for ord med KIM

Af grammatiske ord er det i vores datasæt kun den bestemte artikel (*der*) og den ubestemte (*ein*), der forekommer med KIM.

Tabel 3 viser, at der er betydelige genremæssige forskelle på fordelingen af KIM'er over leksikalske og grammatiske elementer.

	Grammatisk	Leksikalsk
Blogs	19 % (41)	81 % (180)
Bundestag-dokumenter	68 % (52)	32 % (24)
Wikibooks	75 % (44)	25 % (15)
Undertekster	(0)	(1)

Tabel 3: Andele af fundne KIM'er i grammatiske kontra leksikalske ord per genre

Det må understreges, at andelen i tabel 3 ikke kan bruges til at teste vores hypotese eller forudsigelse. Andelen i Tabel 3 er leksikalske og grammatiske andele af ord med KIM og *ikke* de andele af hhv. leksikalske og grammatiske ord, der har KIM. De grammatiske andele af ord med KIM, der fremgår af Tabel 3, kan således være høje af den simple grund, at der er langt flere grammatiske end leksikalske ord. Det må desuden bemærkes, at de to genrer, der har højere andele af grammatiske ord end leksikalske blandt ordene med KIM (Wikibooks og Bundestag-dokumenter), nok er de mest redigerede. Bundestag-dokumenterne inkluderer f.eks. korrigerede mødereferater og trykte dokumenter fra den tyske Forbundsdag. De er således kraftigt redigerede og må derfor antages i lavere grad end de øvrige genrer at afspejle den online sprogproduktion, der er underlagt ressourc begrænsninger og deraf motiverede opmærksomhedsprioriteringer.

5.2. Er der en større andel KIM'er i leksikalske end i grammatiske ord?

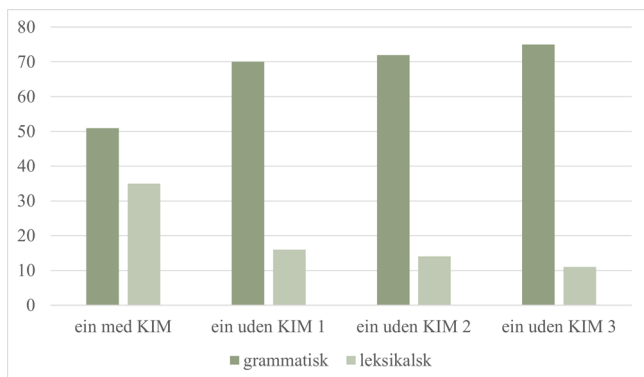
Som nævnt kan vores indledende hypotese udmøntes i følgende forudsigelse.

Forudsigelse

Der er en større andel af leksikalske (numeralet eller pronominale) varianter af *ein* blandt forekomsterne af *ein* med KIM end blandt forekomsterne uden KIM.

Vi kan nu teste denne forudsigelse ved at sammenligne fordelingen af leksikalske og grammatiske forekomster af *ein* i 1) vores datasæt bestående af 86 forekomster af *ein med* KIM og 2) tre supplerende datasæt hver

bestående af 86 forekomster af *ein* uden KIM. Vores resultater af denne sammenligning fremgår af Figur 3.

Figur 3: Forekomster af leksikalske og grammatiske varianter af *ein* i et sæt à 86 forekomster af *ein* med KIM og tre sæt à 86 forekomster uden KIM

Som man kan se i figuren, er fordelingen af grammatiske og leksikalske varianter af *ein* stabil på tværs af de tre underdatasæt bestående af *ein*-forekomster uden KIM: Andelen af leksikalske forekomster varierer fra 14,67 til 22,86 %, en variation, der ikke er signifikant. I datasættet bestående af *ein*-forekomster med KIM, er andelen af leksikalske forekomster derimod 41 % (35 ud af 86). Dette er ikke blot langt højere, men også statistisk signifikant højere end andelen i de tre underdatasæt uden KIM ($p = 0,003$, $p < 0,001$, $p < 0,001$, målt med Pearsons chi-i-anden-test).

Disse resultater bekræfter vores forudsigelse ovenfor og støtter derfor vores hypotese: Man anvender KIM signifikant hyppigere i leksikalske ord end i grammatiske. Dette støtter igen den teori og de overvejelser, der gav anledning til hypotesen: Når man hyppigere anvender KIM i leksikalske ord end i grammatiske, er det, fordi kun leksikalske ord kan være opmærksomhedsmæssig forgrund, og fordi man lægger mere mærke til dem (se også afsnit 6 nedenfor).

6. Sammenfatning

At dømme efter vores undersøgelse af *ein* er KIM i tysk styret af forskellen på grammatik og leksikon: Man er mere tilbøjelig til at indsætte KIM i leksikalske end i grammatiske ord. Det gælder, selv når vi ser bort fra de typiske leksikalske kontekster for KIM'er, substantiver og adjektiver, og betragter pronomener, artikler og numeraler.

I lyset af teorien i Boye & Harder (2012) om forskellen på leksikalske og grammatiske elementer er dette forventeligt. Grammatiske elementer er pr. konvention opmærksomhedsmæssig baggrund, mens leksikalske elementer kan være forgrund. Det er derfor hensigtsmæssigt at spare på KIM i grammatiske ord, hvis man vil spare sig for nogle af de ekstra produktionsomkostninger, der er forbundet med KIM.

Eller omvendt: Hvis man vil vise, at man er inkluderende, er det hensigtsmæssigt at gøre det i leksikalske ord, som modtageren er mere tilbøjelig til at lægge mærke til.

Om forfatterne

Barthe Bloom, ph.d., Institut für Anglistik und Amerikanistik, Friedrich-Alexander-Universität Erlangen-Nürnberg.

Kasper Boye, ph.d., professor i lingvistik, Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab, Københavns Universitet.

Referencer

- Boye, Kasper (2023): Grammaticalization as conventionalization of discursively secondary status: Deconstructing the lexical–grammatical continuum. *Transactions of the Philological Society* 121(2), 270–292.
- Boye, Kasper (2024): Evidentiality, discourse prominence and grammaticalization. *Studies in Language* 48(3), 575–607.
- Boye, Kasper, Roelien Bastiaanse, Peter Harder & Silvia Martínez-Ferreiro (2023): Agrammatism in a usage-based theory of grammatical status: Impaired combinatorics, compensatory prioritization, or both? *Journal of Neurolinguistics* 65, 101108.
- Boye, Kasper & Peter Harder (2012): A usage-based theory of grammatical status and grammaticalization. *Language* 88(1), 1–44.
- Bybee, Joan L., Revere Perkins & William Pagliuca (1994): *The evolution of grammar: Tense, aspect and modality in the languages of the world*. Chicago: University of Chicago Press.
- Christensen, Marie H., Line B. Kristensen, Nikoline M. Vinther & Kasper Boye (2021): Grammar is background in sentence processing. *Language and Cognition* 13(1), 128–153.

- Diewald, Gabriele (2026): Gender-fair language in German: Current situation and ongoing research. I: Falco Pfalzgraf (red.), *Gender-inclusive language: Findings from 14 languages and open research questions*, 125–148. Berlin: De Gruyter.
- Diewald, Gabriele & Damaris Nübling (red.) (2022): *Genus – Sexus – Gender*. Berlin: De Gruyter.
- Keizer, Evelien (2007): The lexical–grammatical dichotomy in Functional Discourse Grammar. *Alfa – Revista de Linguística* 51(2), 35–56.
- Kentner, Gerrit (2025): On the evolution of a gender-neutral standard language. Indlæg ved 47. *Jahrestagung der Deutschen Gesellschaft für Sprachwissenschaft*, Mainz.
- Köpcke, Klaus-Michael & David A. Zubin (1983): Die kognitive Organisation der Genuszuweisung zu den einsilbigen Nomen der deutschen Gegenwartssprache / The cognitive organization of gender assignment of monosyllabic nouns in contemporary German. *Zeitschrift für Germanistische Linguistik* 11, 166–182.
- Michel Lange, Violaine, Maria Messerschmidt, Peter Harder, Hartwig R. Siebner & Kasper Boye (2017): Planning and production of grammatical and lexical verbs in multi-word messages. *PLoS ONE* 12(11), e0186685.
- Mole, Christopher (2021): Attention (revideret version). I: Edward N. Zalta & Uri Nodelman (red.), *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Stanford: Stanford University.
- Mooshammer, Christine & Malte Belz (2024): The future of the queen: How to pronounce “König*innen” ‘gender-neutrally’ in German. I: Felicitas Kleber & Tamara Rathcke (red.), *Speech dynamics*, 245–272. Berlin: De Gruyter.
- Ochs, Samira & Jan O. Rüdiger (2025): Of stars and colons: A corpus-based analysis of gender-inclusive orthographies in German press texts. I: Dominic Schmitz, Simon David Stein & Viktoria Schneider (red.), *Linguistic intersections of language and gender*, 31–62. Berlin: De Gruyter.
- Pfalzgraf, Falco (2024): Attitudes of the purist association Verein Deutsche Sprache (VDS) towards gender-inclusive use of German: A conceptual expansion of the term linguistic purism. I: Falco Pfalzgraf (red.), *Public attitudes towards gender-inclusive language*, 183–208. Berlin: De Gruyter.

- Stefanowitsch, Anatol (2018): Gendergap und Gendersternchen in der gesprochenen Sprache. *Sprachlog*. Tilgået 12. oktober 2025 fra <https://www.sprachlog.de/2018/06/09/gendergap-und-gendersternchen-in-der-gesprochenen-sprache/>
- Waldendorf, Anica (2024): Words of change: The increase of gender-inclusive language in German media. *European Sociological Review* 40(2), 357–374.
- Zacharski, Lisa (2024): Using pair forms, criticizing the gender star – Attitudes towards binary and non-binary gender-inclusive language in German. I: Falco Pfalzgraf (red.), *Public attitudes towards gender-inclusive language*, 209–242. Berlin: De Gruyter.